

دستورالعمل حقوق مالکیت فکری صنعت نفت

در اجرای نقشه جامع علمی کشور (راهبرد ملی شماره ۴ با موضوع "ساماندهی نظام مالکیت فکری در حوزه‌های علم و فناوری" و اقدام ملی شماره ۹ با موضوع "تقویت و ساماندهی قوانین و مقررات مالکیت فکری در عرصه مقالات علمی، کتب علمی و پایان‌نامه‌ها، ثبت اختراعات و نرم‌افزارهای فنی و تخصصی" از راهبرد کلان یک) و بند «۶» از جزء «ث» ماده (۳) قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت (تدوین نظام جامع پژوهشی و برنامه‌ریزی و حمایت از فناوری‌ها و فعالیت‌های دانش‌بنیان برای استفاده از فناوری‌های پیشرفته و انتقال دانش فنی در صنعت نفت، گاز پتروشیمی و پالایشی با همکاری سایر وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های ذی‌ربط)، این دستورالعمل به منظور احصا و حفاظت از دارایی‌های فکری حاصل از فعالیت‌های کارفرمایان، پیمانکاران و مشاوران، کارکنان صنعت نفت و تبیین، تنظیم و مدیریت روابط ذی‌نفعان از منظر حقوق مالکیت فکری، مدیریت نوآوری، ایجاد انگیزه برای توسعه پژوهش‌های کاربردی و گسترش ارتباط محققین دانشگاه با صنعت، ابلاغ می‌گردد:

ماده ۱: دامنه شمول

دامنه شمول این دستورالعمل، کلیه مصادیق دارایی‌های فکری، شامل ثبت اختراع (پتنت)، نرم‌افزارهای رایانه‌ای، اسرار تجاری، مدل‌های مصرفی، طرح‌های صنعتی و نقشه‌های مدارهای مجتمع (به شرح مندرج در پیوست) است که در نتیجه قراردادهای پژوهش و فناوری که یک طرف آن، شرکت‌های اصلی و فرعی وزارت نفت باشند و همچنین در نتیجه فعالیت‌های علمی، پژوهشی و فناورانه کارکنان رسمی، پیمانی و قراردادی صنعت نفت در حوزه‌های مرتبط با مأموریت سازمانی حاصل می‌گردند، می‌باشد.

ماده ۲: تعاریف و مستندات

کلیه تعاریف و مستندات مورد استفاده در این دستورالعمل، به شرح مندرج در پیوست می‌باشد.

ماده ۳: حقوق مالکیت فکری در قراردادهای پژوهش و فناوری

۳-۱- حقوق معنوی: عبارتست از حق انتساب نام اثر به پدیدآورنده/ پدیدآورندگان آن که محدود به زمان و مکان نبوده و غیرقابل انتقال است. به منظور تبیین حقوق معنوی، هرگونه انتشار و یا ارایه دستاوردهای فکری باید با ذکر نام پدیدآورنده/ پدیدآورندگان در اسناد ثبتی صورت پذیرد.

۳-۲- حقوق مادی: هرگونه منفعت مالی ناشی از مصادیق دارایی‌های فکری حاصل از انجام قراردادهای پژوهش و فناوری و مالکیت بر آنها حقوق مادی تلقی می‌شود. این حقوق، تماماً متعلق به کارفرما می‌باشد، لیکن در صورتی که طرف مقابل، در هنگام انعقاد قرارداد، ارزش آورده‌های مشهود یا نامشهود خود را به اثبات برساند به میزان ارزش آورده‌های مذکور، قدرالسهمی متناسب از مالکیت فکری حاصله به وی تعلق گرفته و در قرارداد و یا الحاقیه‌های بعدی آن نیز منظور می‌گردد.

تبصره ۱- در صورت عدم حصول توافق طرفین در خصوص ارزش دارایی فکری آورده، نظر کارشناسی هیأت کارشناسان یا مؤسسه‌ها یا شرکت‌های ارزش‌گذاری (مندرج در آیین‌نامه ارزش‌گذاری دارایی‌های نامشهود،

مصوب هیأت وزیران به شماره ۲۰۷۰۰/ت ۵۵۳۴۶۱ مورخ ۱۳۹۶/۲/۲۵ و یا ویرایش‌های آتی آن) ملاک عمل خواهد بود. هزینه کارشناسی به عهده متقاضی است. چنانچه پس از دریافت نظر کارشناسی هیأت کارشناسان یا مؤسسه‌ها یا شرکت‌های ارزش‌گذاری، توافق حاصل نگردد، نظر معاونت مهندسی، پژوهش و فناوری، فصل‌الخطاب خواهد بود.

۳-۳- هر یک از طرفین قراردادهای پژوهش و فناوری وزارت نفت، ملزم به پذیرش تعهدنامه رازداری در کنار مفاد این دستورالعمل و الزام کلیه کارکنان و افراد تعهد استخدام خود به اجرای تمام تعهدات ناشی از آن‌ها می‌باشند.

۳-۴- با استناد به بند «خ» ماده (۶۴) قانون برنامه ششم توسعه، شرکت‌های تابعه وزارت نفت مجازند، در اجرای توسعه، انتشار و کاربری فناوری، مالکیت فکری، دانش فنی و تجهیزاتی را که در چارچوب قراردادها با دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهش و فناوری دولتی ایجاد و حاصل شده است، به دانشگاه‌ها و مؤسسات یاد شده واگذار نمایند. هرگونه واگذاری به غیر، اعم از حقیقی (اعضای هیأت علمی و غیره) و حقوقی (کلیه مراکز غیر دولتی) توسط دانشگاه‌ها و مؤسسات یاد شده، بدون اجازه و موافقت کتبی کارفرما، مجاز نیست.

تبصره ۲- دانشگاه‌ها و مؤسسات دولتی یاد شده، موظفند ظرف مدت ۵ سال نسبت به تجاری‌سازی دارایی‌هایی که مالکیت فکری آن‌ها را دریافت کرده اقدام نموده و مستندات آن را به کارفرما ارائه نمایند. در صورت عدم تجاری‌سازی دستاورد فکری در طی مدت فوق، دانشگاه / مؤسسات دولتی بنابه تشخیص و صلاحدید کارفرما ملزم به عودت کلیه حقوق مالکیت فکری واگذار شده به کارفرما می‌شود.

۳-۵- آن دسته از دارایی‌های فکری افراد یا سازمان‌های خارج از سازوکار این دستورالعمل و قوانین و مقررات جاری کشور و وزارت نفت که برای پیشبرد اهداف هر طرح / پروژه ضروری یا مهم تشخیص داده می‌شوند، با شرایط توافقی و براساس نظر هیئت مدیره شرکت‌های اصلی یا فرعی در قبال پرداخت ارزش تعیین شده آن‌ها، مطابق تبصره ۱، قابل خرید و بکارگیری هستند.

۳-۶- در صورت بروز هرگونه اختلاف میان طرفین قرارداد، شیوه‌نامه حل اختلاف‌های قراردادی، ابلاغی طی بخشنامه شماره ۱۱۲-۲۶۰-۲۸/۱ مورخ ۱۳۹۳/۶/۵ وزیر نفت ملاک عمل خواهد بود.

ماده ۴: حقوق مالکیت فکری کارکنان رسمی و قراردادی صنعت نفت از نتایج فعالیت‌های علمی، پژوهشی و فناورانه

۴-۱- **حقوق معنوی:** عبارتست از حق انتساب نام اثر به پدیدآورنده / پدیدآورندگان آن که محدود به زمان و مکان نبوده و غیرقابل انتقال است. به منظور تبیین حقوق معنوی پدیدآورنده / پدیدآورندگان که در استخدام یا تحت هر نوع قرارداد کار و یا تحت سفارش مبادرت به خلق اثر فکری می‌کنند، هرگونه انتشار و یا ارائه دستاوردهای فکری باید با ذکر نام و نشانی پدیدآورنده / پدیدآورندگان به عنوان پدیدآورنده صورت پذیرد.

۲-۴- حقوق مادی: هرگونه منفعت مالی ناشی از مصادیق دارایی‌های فکری حاصل از انجام قراردادهای پژوهش و فناوری، یا فعالیت‌های علمی و پژوهشی کارکنان، حقوق مادی تلقی شده و متعلق به کارفرماست. تشویق و تقدیر از مخترع(ها) یا پدیدآورندگان، شامل کارکنان وزارت نفت که تحت هر نوع قرارداد استخدامی در به ثمر رسیدن دستاوردهای فکری سهم هستند، بنابه پیشنهاد مدیر/ رییس/ معاون زیربط و تصویب هیات مدیره/ شورای پژوهش شرکت/ سازمان متبوع، پاداش ثبت اختراعات در قالب حق الزحمه پژوهشی به پدیدآورنده/ پدیدآورندگان اثر مطابق ذیل پرداخت می‌گردد:

۲-۴-۱- برای اختراعات داخلی که به تایید مرجع علمی زیربط رسیده باشد معادل ۱۵ تا ۳۰ درصد حد نصاب معاملات کوچک.

۲-۴-۲- برای اختراعات ثبت شده خارجی معادل ۳۰ تا ۷۰ درصد حد نصاب معاملات کوچک.

تبصره ۳- انجام بندهای فوق، منوط به تسلیم اقرارنامه توسط پدیدآورنده/ پدیدآورندگان، مبنی بر تعلق داشتن کلیه حقوق مادی به شرکت متبوع است.

تبصره ۴- در صورتی که تعداد پدیدآورندگان حقیقی یک اختراع بیش از یک نفر باشد، حق الزحمه فوق براساس قدرالسهم پدیدآورندگان در ایجاد اختراع بین آنان تقسیم خواهد شد.

تبصره ۵- پرداخت حق الزحمه برای هر اختراع ثبت شده در داخل یا خارج از کشور صرفاً یکبار امکان پذیر است.

تبصره ۶- حق الزحمه اختراعات ثبت شده در خارج از ایران تنها به کشورهای تعلق می‌گیرد که دارای نظام ثبت اختراعات همراه با ممیزی باشند.

تبصره ۷- در صورتی که دارایی‌های فکری در قالب اسرار تجاری یا تولیدات نرم‌افزاری (مورد تایید شورای عالی انفورماتیک) حمایت شوند، حق الزحمه خلق اثر، معادل یک اختراع، در نظر گرفته خواهد شد.

تبصره ۸- در صورتی که دارایی‌های فکری در قالب مدل‌های مصرفی، طرح‌های صنعتی و نقشه‌های مدارهای مجتمع حمایت شود، معادل یک سوم یک اختراع، به پدیدآورندگان آن تعلق خواهد یافت.

ماده ۵: مراجع تصمیم‌گیری

۵-۱- انتشار دستاوردهای پژوهشی در قالب تدوین و انتشار مقالات و نرم‌افزارهای چندرسانه‌ای با مجوز مدیر پژوهش و فناوری شرکت اصلی یا رییس پژوهش و فناوری شرکت فرعی خواهد بود. مهلت اعلام نظر در این خصوص حداکثر تا مدت دو ماه بعد از دریافت درخواست انتشار می‌باشد.

۵-۲- تصمیم‌گیری درخصوص نحوه ثبت دستاوردهای پژوهشی از جمله، اقدام یا عدم اقدام برای ثبت، انتخاب کشور محل ثبت، انتخاب وکیل ثبت اختراع یا تمدید موارد ثبت شده قبلی در حیطه اختیارات مدیرعامل شرکت اصلی/ فرعی قرار می‌گیرد.

۳-۵- تصمیم‌گیری در خصوص اعطای حقوق مادی ناشی از مالکیت فکری به پدیدآورنده / پدیدآورندگان حقوقی براساس آورده آنان و نیز تجاری‌سازی شامل فروش، اعطا یا عدم اعطای امتیاز فناوری، انحصاری یا غیرانحصاری بودن امتیاز اعطا شده، حق امتیاز، مدت امتیاز و کلیه اقدامات مالی و حقوقی مرتبط با دارایی‌های فکری خلق یا کسب شده در حیطه اختیارات هیئت مدیره شرکت اصلی/فرعی قرار خواهد گرفت.

تبصره ۹- مرجع تصمیم‌گیری در مورد دانشگاه صنعت نفت، پژوهشگاه صنعت نفت، موسسه مطالعات بین‌المللی انرژی و پژوهشکده ازدیاد برداشت از مخازن نفت و گاز به ترتیب در مورد بند ۱-۵ معاون ذی‌ربط، بند ۲-۵ رییس و بند ۲-۴ و ۳-۵ شورای پژوهش می‌باشد.

ماده ۶: محل تأمین هزینه‌ها

هزینه‌های شناسایی، ثبت و مدیریت دارایی‌های فکری، آموزش نیروی انسانی، رصد و تحلیل اطلاعات ثبت اختراع رقبا داخلی و بین‌المللی و تهیه گزارش‌های فنی و مدیریتی، از محل اعتبارات پژوهشی توسط شرکت‌های اصلی / فرعی تأمین خواهد شد.

تبصره ۱۰- چنانچه پدیدآورنده / پدیدآورندگان حقوقی بر اساس بند «۲» از ماده (۳) دارای قدرالسهمی از حقوق مادی ناشی از مالکیت فکری باشد، لازم است به میزان قدرالسهم خود هزینه‌های مترتب بر ثبت، نگهداری و توسعه دارایی فکری را پرداخت نماید.

ماده ۷: سایر موارد

۷-۱- کلیه شرکت‌های تابعه وزارت نفت، دانشگاه صنعت نفت، پژوهشگاه صنعت نفت، موسسه مطالعات بین‌المللی انرژی و پژوهشکده ازدیاد برداشت از مخازن نفت و گاز، موظفند به صورت سالیانه گزارشی از اقدامات صورت گرفته در اجرای این دستورالعمل را به معاونت مهندسی، پژوهش و فناوری وزارت نفت ارائه نمایند.

۷-۲- مسوولیت حسن اجرای این دستورالعمل در هر یک از واحدهای مندرج در بند ۷-۱ برعهده بالاترین مقام دستگاه خواهد بود.

۷-۳- نظارت عالی بر حسن اجرای این دستورالعمل برعهده معاونت مهندسی، پژوهش و فناوری وزارت نفت می‌باشد.

این دستورالعمل مشتمل بر مقدمه، هفت (۷) ماده، ده (۱۰) تبصره و یک (۱) پیوست در تاریخ ..... تصویب و از تاریخ ابلاغ، لازم‌الاجرا و جایگزین ابلاغیه شماره ۲۰۴۷۳۷-۲۸/۱ مورخ ۱۳۹۱/۵/۱۴ می‌گردد.

پیوست دستورالعمل مالکیت فکری (تعاریف)

۱- تعریف

حقوق مالکیت فکری^۱ عمدتاً به موضوعاتی می‌پردازد که زاییده فکر و اندیشه انسان است و مرتبط با آفرینش‌های ذهنی اوست. به بیان دیگر، موضوع این مالکیت ذاتاً غیرقابل لمس و عبارت از وجهی از دانش و اطلاعاتی است که در محصولات فیزیکی یا روند تولید آن‌ها تجلی یافته است. حقوق مالکیت فکری قلمرو وسیعی دارد و شامل هر چیزی می‌شود که زاییده فکر و ذهن آدمی است. مخلوق ذهن و فکر ممکن است به حوزه علم، هنر، صنعت یا تجارت تعلق داشته باشد.

۲- مصادیق مالکیت فکری

۱-۲- اختراع

مطابق قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶، اختراع نتیجه فکر فرد یا افراد است که برای اولین بار در جهان فرآیند یا فرآورده‌ای خاص را ارائه می‌کند و مشکلی را در یک حرفه، فن، فناوری، صنعت و مانند آن حل می‌نماید براین اساس مخترع/مخترعان فرد/افراد است/ هستند که برای اولین بار در جهان فرآیند یا فرآورده‌ای خاص را ارائه می‌کنند/ می‌کنند یا مشکلی را در یک حرفه، فن، فناوری، صنعت و مانند آن حل می‌نمایند/ می‌نمایند.

۲-۲- اسرار تجاری

مطابق قانون تجارت الکترونیکی، اسرار تجاری عبارت است از: هر نوع اطلاعات، فرمول‌ها، الگوها، نرم‌افزارها و برنامه‌های رایانه‌ای، ابزار و روش‌ها، فنون، تکنیک‌ها و فرایندها، تالیفات منتشر نشده، روش‌های انجام تجارت و داد و ستد، فنون، نقشه‌ها و فرایندها، اطلاعات مالی، طرح‌های تجاری، و هر نوع آثار فکری اعم از اینکه در حوزه حقوق مالکیت صنعتی یا ادبی و هنری باشد در صورتی که به ثبت نرسیده و یا مطابق قوانین مرتبط قابل حمایت نباشد و امثال آن که به‌طور مستقل دارای ارزش اقتصادی بوده و در دسترس عموم قرار نداشته باشد و تلاش‌های معقولی برای حفظ و حراست از آن‌ها انجام شده باشد.

۳-۲- نرم‌افزار

مطابق قانون حمایت از نرم‌افزارهای رایانه‌ای، نرم‌افزار عبارت است: از مجموعه برنامه‌های رایانه‌ای، رویه‌ها، دستورالعمل‌ها و مستندات مربوط به آن‌ها و نیز اطلاعات مربوط به عملیات یک سیستم رایانه‌ای که دارای کاربری مشخص بوده و بر روی یکی از حامل‌های رایانه‌ای ضبط شده باشد. تالیف کتب، مقالات علمی و فنی و آثار و محصولات نرم‌افزاری نوشتاری، صوتی و تصویری که با کمک نرم‌افزار پردازش شده و به‌صورت یک پدیده مستقل تهیه و ارائه شود، نیز مشمول این دستورالعمل خواهد بود. همچنین با رعایت ماده (۵) قانون نرم‌افزارهای رایانه‌ای، خلق یا ایده نرم‌افزاری در ذهن یا بیان مخلوق ذهنی بدون اینکه برنامه‌های رایانه‌ای و مستندات و دستورالعمل‌های آن تدوین شده و قابل اجرا باشد، نرم‌افزار محسوب نمی‌شود و برای آن حقوقی ایجاد نمی‌گردد.

¹ intellectual property rights

۲-۴- طرح صنعتی

براساس ماده (۲۰) قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ۱۳۸۶ طرح صنعتی عبارت است از: هرگونه ترکیب خطوط یا رنگ‌ها و هرگونه شکل سه‌بعدی با خطوط، رنگ‌ها و یا بدون آن، به‌گونه‌ای که ترکیب یا شکل یک فرآورده صنعتی یا محصول را تغییر دهد.

۲-۵- مدل‌های مصرفی (اختراعات کوچک)^۲

مدل مصرفی اختراعی است که از جنبه گام ابتکاری از سطح پایین‌تری برخوردار است. یک مدل مصرفی حقیقی انحصاری است که برای یک اختراع کوچک اعطا می‌شود و اجازه می‌دهد که دارنده حق، دیگران را از استفاده تجاری اختراع حمایت شده بدون اجازه او برای یک دوره زمانی محدود منع کند. مدل مصرفی شبیه یک حق اختراع است که از آن به‌عنوان اختراع کوچک یا پتنت نوآوری^۳ نامیده می‌شوند.

۲-۶- مدارهای یکپارچه (مجتمع)^۴

به مجموعه‌ای از مدارات الکترونیکی اطلاق می‌گردد که با استفاده از مواد نیمه رسانا، در ابعادی کوچک ساخته می‌شود.

۲-۷- علامت تجاری

یک علامت تجاری عبارت است از یک اسم، اصطلاح، علامت، نشان یا طرح یا ترکیبی از همه این‌ها که با هدف شناسایی و تمیز دادن کالاها یا خدمات یک فروشنده یا گروهی از فروشندگان به‌کار می‌رود و موجب متمایز شدن این کالاها و خدمات از کالاها و خدماتی می‌شود که توسط رقبا عرضه می‌شوند.

^۲ Utility Model

^۳ Innovation Patent

^۴ Integrated Circuits